

УДК 111.1

О-60

Людмила ОПЕЙДА

ЦІЛІСНІСТЬ ЯК СЕНС ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Розглянуто проблему сенсу людського буття у співмірності із його цілісністю. Проблема сенсу є актуальною у всі часи, та особливої злободенності їй надає ситуація постмодерну, яку нині переживає сучасна людина. Основним завданням роботи є показ колізій та суперечностей руху людського буття до цілісності як до істинного сенсу. Результати роботи свідчать, що між поняттями «смысл» та «смысл», «життя» та «буття» існують відмінності. Таким чином варто розрізняти й словосполучення «смысл життя» та «смысл буття». До проблеми смыслу життя в науковій літературі вироблено три основні підходи. Перший: життя не має смыслу. Другий: життя людини має смысл, який полягає у чомусь зовнішньому стосовно людини. Третій: смысл життя у самому житті. На нашу думку, смысл людського буття полягає в його цілісності. Доведено, що в граничних вимірах людського буття, цілісність проявляється як «з-цілення» та «цілющість». Такі екзистенціали цілісності надають людському буттю істинного смыслу. Більше того, осмыслення буденного виміру буття дозволяє «реабілітувати» повсякденність та повернути людині «втрачену» цілісність.

Ключові слова: людське буття, цілісність, з-цілення, цілющість, смысл, смысл, повсякденність.

Постановка проблеми. Сучасна епоха, означена філософами як «ситуація постмодерну», вимагає від сучасної людини відповіді на «десять тисяч запитань», серед яких ключовим залишається питання сенсу людського буття. І якщо у попередні часи смысл шукали

переважно науковці-філософи, то нині, в період глобальної кризи, цим переймається чи не кожна людина.

Проблема сенсу людського буття особливо гостро постала в умовах нашого українського суспільства, яке на сучасному етапі переживає відкриту російську агресію, фактично перебуває у стані війни з Росією. Така ситуація, насамперед, об'єднує українців у боротьбі за територіальну цілісність і, водночас, актуалізує справжні людські цінності серед більшості небайдужих людей світу. Ця обставина сприяє незворотності української євроінтеграції. Більше того, вона сприяє єдності людства загалом навколо цінностей громадянського демократичного суспільства.

Без сумніву, проблема сенсу людського буття, його цілісності та цінностей є чи не найактуальнішою у сучасному світі. Її намагаються вирішити на багатьох рівнях, у тому числі: політичному, економічному, соціальному, зрештою – науковому та філософському. Цьому сприяє зацікавленість чи не кожного українця. А відомий нам вислів «моя хата скраю», поступово набуває свого первинного значення й характеризує швидше того, хто зазвичай першим спроможний вийти на зустріч з ворогом і не тільки. Така глибинна ментальна готовність української людини здатна мобілізувати всі можливі виміри її буття і призвести до гідної відповіді на існуючий виклик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що в сучасній науковій літературі проблема сенсу людського буття одна із центральних в дослідженнях Є. Бистрицького [1], І. Ведіна [2], В. Гьосле [3], А. Єрмоленка [4], В. Загороднюка [5], В. Табачковського [6] та ін.

Особливо привертають нашу увагу дослідження Київської світоглядно-антропологічної школи, зокрема розробки В. Загороднюка, який у статті «Людина як істота, котра трансцендує» стверджує, що сенс людського життя «полягає в усвідомленні й слідуванні суспільно значущим цілям, у реалізації загальнолюдських гуманних цілей та ідеалів» [5, 236]. І хоча нам імпонують погляди філософа,

все таки відважимося доповнити їх власними спостереженнями та інтерпретаціями.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні сенсу людського буття через різноманітність його вимірів, а основне завдання – у показі колізій та суперечностей руху людського буття до цілісності як до істинного сенсу.

Виклад основного матеріалу варто розпочати із порівняння та інтерпретації ключових понять, зокрема – «сенсу» та «смислу». Етимологія останнього вказує на ситуацію розуміння, осмислення («з мислею»). Часто його ототожнюють із поняттям «значення», в якому, на думку В. Загороднюка, «репрезентована всезагальна ідеальна форма існування предметного світу», тоді як «смисл є індивідуальним» [5, 234]. Погодимось із філософом й у тому, що смисл виникає на перетині суспільно випрацюваного значення, закодованого у знаках, та індивідуального досвіду людини. Отже, у ньому поєднується індивідуальне та загальне (суспільне). Більше того, безвідносного, не співвіднесеного з чимось зовнішнім сенсу не буває. «Умова зовнішньої віднесеності є необхідною, але не достатньою для коректної постановки питання про сенс буття. Потрібне ще й усвідомлення цієї зовнішньої віднесеності» [5, 234].

Відомо, що поняття «смислу» і «сенсу» є синонімами й іноді вживаються паралельно (наприклад, *смисл буття і сенс буття; прихований смисл і прихований сенс*), але все таки вони не абсолютні синоніми. Так, слово «сенс» запозичене з європейських мов і вказує радше на «чуття», аніж на «думку». Загалом, і «смисл», і «сенс буття» однаково потребують і осмислення, й відчуття, тобто такого поєднання, яке можливе лише на шляху усвідомлення. Тут людська свідомість стає механізмом осягнення, чи то схоплення сенсу власного буття, означення його в мові як «з-цілення» та «цілющості», тобто як справжньої цілісності-єдності людини зі світом, з іншими людьми, і з собою.

У нашому дослідженні важливо також розрізнити такі словосполучення, як «сенс буття» і «сенс життя». Відмінність між ними ми знаходимо вже в Буддизмі. В українському ж фольклорі, зокрема,

у казках слова «жили-були» вживаються у зв'язці. Отже, перш ніж перейти до пошуків сенсу, чи то смислу, необхідно прояснити значення слів «буття» і «життя», а також «існування» та ін. На нашу думку, всі вони характеризують різні виміри людського буття – від буденного, до граничних. Так, буденне буття цілком можна ототожнити з існуванням та означити як пере-бування, тобто несправжнє буття. Граничне – із пере-живанням, тобто несправжнім життям. І тільки виходи на межі граничного виміру людського буття, тобто трансцендування, дає підставу заявити світу про нашу при-сутність, а отже, справжнє Буття. Такий рух людського від існування (пере-бування), через пере-живання і до буття, збагачує людину відповідним досвідом, осмисливши який, вона здатна застосовувати його залежно від ситуації. Більше того, усвідомлення наявності таких різноманітних вимірів у людському бутті приводить до надання їм справжнього смислу аж до «реабілітації» повсякденності.

Варто зазначити, що більшість філософів зосереджують увагу на пошуках смислу життя, ототожнюючи його із сенсом людського буття. Заслугою сучасних філософів є здійснений ними типологічний аналіз підходів до розв'язання проблеми сенсу людського життя. Так, В. Загороднюк обґрунтовує такі три підходи: 1) життя не має сенсу; 2) життя людини має сенс, який полягає у чомусь зовнішньому стосовно людини; 3) сенс життя у самому житті [5].

У межах першого підходу філософ виділяє онтологічну й гносеологічну версії. Перша представлена позицією французького екзистенціаліста А. Камю: життя безглузде й треба приймати його як безглузде. Друга – у працях прагматиста В. Джемса та екзистенціаліста К. Ясперса: сенс, можливо, і є, проте він неясний.

Другий підхід позиціонують релігійні концепції, в яких зовнішнє тлумачиться як потойбічний світ, а земне життя людини лише як підготовка до загробного життя. З релігійними концепціями сенсу життя перегукуються ідеалістичні концепції. Типовим для них є висловлювання М. Бердяєва про те, що сенс життя не може виринути із самого процесу життя, він повинен підноситися над життям. Ця думка сягає ще Платона, який вважає людину іграшкою в ру-

ках Бога, саме він є найвищим призначенням людини. Філософ отожднює достеменно буття з благом. Благо надає життю сенс. Кожна істота прагне блага. Оскільки різні верстви населення прагнуть різних видів благ, то й сенс життя у них різний. Аристотель погоджується з Платоном, що благо наснажує сенс життя. Тільки «благо» у нього конкретизується у державі та моральності, а сенс людського буття полягає у підпорядкуванні державі. Загалом, така лінія аналізу проблеми сенсу життя простежується у домарксистській ідеалістичній філософії аж до Гегеля [5].

Згідно з третім підходом, сенс життя людини полягає у самому житті. Тут можливі два варіанти. Перший керується тим, що сам факт життя є самодостатньою умовою його осмисленості. Така інтерпретація сенсу людського життя спрямована проти його релігійного розуміння, яке позбавляло людину свободи. Другий стосується принципу безмежної свободи. «Якщо Бога немає, то я сам Бог», – каже герой роману Ф. Достоевського «Біси». Людина-Бог може сама довільно визначити сенс свого буття, вільно творити себе. Проте існує певна обмеженість у цьому підході, яку виявили християнські мислителі. Вільна особистість може вільно творити себе, але вона позбавлена смисложиттєвого орієнтиру. Таке творіння є, по суті, «осмислене творіння Ніщо» (Сартр), докласти свою свободу людині немає до чого.

Враховуючи цей типологічний аналіз, приходимо до розуміння питання свободи та відповідальності за буття.

На думку А. Айнштайна, людина не зможе жити з відчуттям відсутності сенсу в її житті. Але, як показують дослідження психологів та соціологів, більшість людей не можуть сформулювати сенс свого життя. Виникає питання: чи має сенс той, хто його не усвідомлює?

Так, у буденному вимірі людського буття, сенс життя ледве відчутний. Таке буття схоже на існування, з його рутинністю, повторюваністю, дрімотою, одним словом – «сірі будні». Тут буття – лише пере-бування, а життя як задоволення первинних потреб. Питання про сенс в людини ще не визріло, оскільки її буденна свідомість

сприймає світ буквально, з очевидністю, сам по собі. Більше того, сама людина тут особа серед тисяч собі подібних. Єдність з іншими настає лише як тимчасова узгодженість соціальних дій і цим зумовлює можливість руху людського буття до цілісності. Отже, людина у своєму повсякденному житті рідко зв'язується зі своїм смисложиттєвим орієнтиром. Більше того, вона його ще не виробила.

Така потреба з'являється на межі, на грані людського буття. Інакше кажучи, питання про сенс життя починає хвилювати особу у кризовий період її власного життя, чи то у період суспільної кризи. Що й казати, коли ці кризи збігаються. Тоді смисложиттєвих питань просто не уникнути. Про них нагадує все довкола. І думка А. Камю про те, що питання про сенс життя виникає у контексті самогубства, не видається такою вже екстравагантною.

Отже, буття на межі характеризується неабиякими переживаннями. Останні спонукають до активного пошуку відповідей на низку питань, серед яких ключовим є питання смислу. Відповіді приходять у процесі діяльності, причому настільки точні, наскільки творчою є ця діяльність. Більше того, у такому напруженому стані людина здатна створювати шедеври культури, які спроможні активізувати особистісне начало інших. Та набагато важливішим тут є процес само-творення особистості. Він «з-цілює» людину із собою. Такий прояв цілісності, на нашу думку, є смислом життя на межі, справжньою екзистенцією. Глибинне усвідомлення цього процесу здатне вивести людину за межі, тобто в інший вимір її буття, де на передній план виходить потреба комунікації з іншими людьми.

Тут людське буття не просто пере-живання, воно збагачене вже змістом граничного. Людина, яка вловила цей смисл, обов'язково намагатиметься поділитися ним з іншими, пере-дати його далі. Такий рівень комунікації є «цілющим» для інших. Такий прояв цілісності є справжньою трансценденцією. Людина ж як істота, котра трансцендує, знаходить сенс у спілкуванні з Іншими, при цьому за-являючи світу про свою при-сутність.

Як бачимо, проблема сенсу людського буття не лише теоретична, а й практична. Особистість, яка пройшла подібний шлях у пошуках

сенсу власного існування, здатна «реабілітувати» власну по-всюкденність, надаючи щоденному оточенню істинного смислу.

Отже, сенс людського буття полягає в його цілісності. Оскільки людське буття має низку вимірів (від буденного до граничних і т. д.), а цілісність відповідно – низку проявів (від «з-цілення» до «цілющості» і т. д.), то сенс також набувається й усвідомлюється по-різному, індивідуально. І хоча шляхи з-до-буття індивідуальні, все таки вони ведуть до загального (суспільного). Отримуючи такий досвід, кожна людина здатна «реабілітувати» свою повсякденність, збагативши її передовсім усвідомленим сенсом.

Висновки. Сенсом людського буття є цілісність. У різних вимірах людського буття цілісність проявляється по-різному. Від цілісності в буденності, через «з-цілення» та «цілющість» у граничних вимірах людського буття, до «реабілітації» повсякденності – такий шлях особи у з-до-бутті сенсу.

Механізмом на-буття сенсу є свідомість та самосвідомість, яка «з-цілює» людину зі світом, і з собою під час творчості та самостворення, а також здатна бути «цілющою» у процесі комунікації.

Ефективність життя людини залежить від того, наскільки вона здатна «реабілітувати» власне по-всюкдення, надавши оточенню певного смислу.

Перспективи подальших розробок проблеми сенсу людського буття полягають у дослідженні глибинних механізмів свідомості та самосвідомості та з'ясуванні питання про нерозривну єдність людського буття і людської свідомості. А також продовження з'ясування сенсу через дослідження різноманітних феноменів людського буття.

Література

1. Бистрицький Є.К. Культурно-історичне апріорі / Є.К. Бистрицький // Вимога раціональності: спадщина Рене Декарта у світі сучасної культури. – К. : [б.в.], 1996. – С. 92 – 99.
2. Ведин И.Ф. Бытие человека: деятельность и смысл / Иван Федорович Ведин. – Рига : Зинатне, 1987. – 212 с.

3. Гьосле В. Трансцендентальна прагматика як фіхтеанство інтерсуб'єктивності / В. Гьосле // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія : підручник / А.М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 488 с.

4. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека / А.Н. Ермоленко. – К. : Наук. думка, 1994. – 200 с.

5. Загороднюк В. Людина як істота, котра трансцендує / В. Загороднюк // Філософія. Світ людини. Курс лекцій. – К. : Стилос, 1999. – С. 222 – 238.

6. Табачковський В.Г. Людина – Екзистенція – Історія [Текст] / В.Г. Табачковський. – К. : [б.в.], 1996. – 123 с.

Опейда Людмила. Целостность как смысл человеческого бытия. Рассмотрено проблему смысла человеческого бытия в соразмерности из его целостностью. Проблема смысла актуальна во все времена, особенно в ситуации постмодерна, в которой находится современный человек. Основное задание работы: показать коллизии и противоречия движения человеческого бытия к целостности как к истинному смыслу. Результаты работы свидетельствуют, что между понятиями «смысл жизни» и «смысл бытия» существуют различия. К проблеме смысла жизни в научной литературе выработано три подхода. Первый: жизнь не имеет смысла. Второй: жизнь человека имеет смысл, который состоит в чем-то внешнем по отношению к человеку. Третий: смысл жизни в самой жизни. По нашему мнению, смысл человеческого бытия в его целостности. В пограничных измерениях человеческого бытия целостность проявляется как «ис-целение» и «целебность». Такие экзистенциалы целостности придают человеческому бытию истинный смысл. Более того, осмысление повседневного измерения бытия «реабилитирует» повседневность и возвращает человеку «потерянную» целостность.

Ключевые слова: человеческое бытие, целостность, исцеление, целебность, смысл, повседневность.

Opeyda Lyudmyla. Integrity as a Sense of Life Existence. The problem of the life being sense together with its integrity is discussed. For all the times the problem of the sense has been actual, but it gets the special topicality due to the postmodern situation a modern person

faces with. The main task of the work is to show the collisions and conflicts of the life being movements as to the integrity as a true sense. The results of the work prove that there are differences between such concepts as «meaning» and «sense», «life» and «being». According to this, the phrases «the meaning of life» and «the sense of being» also should be differentiated. There are three main points of view to the problem of the meaning of life in the scientific literature. The first point says that life doesn't have any sense. The second point of view claims that human life has a sense that lies in something external regarding to the person. And the third one maintains the sense of life to be in the life itself. In our opinion, the meaning of human being is in its integrity. It is proved, that in boundary dimensions of human existence, integrity shows as «a healing» and «salubrity». Such existentials of integrity give human being real meaning. Moreover, the comprehension of everyday existence dimension allows «rehabilitating» routine and returning human its «lost» integrity.

Key words: human existence, integrity, healing, salubrity, sense, meaning, everyday life.